

האיורים במסכת חולין, לקוחים מהספר 'שיחת חולין' באישור הרב אמיתי בן דוד שליט"א
בס"ד, כ"ג אלול התשפ"ו

חולין קכ"ח – דיני אבר המדולדל, אבר מן החי ואבר מהנבלה

שאלות:

1. סמי חשב לאכול את החלב של הכבשה עוד לפני השחיטה, האם החלב מוכשר לקבל טומאה?

הכשר דם שחיטה לאבר המדולדל

- ראינו בדף הקודם שני הסברים למחלוקת רבי מאיר ורבי שמעון במשנתנו, האם דם השחיטה מכשיר אבר המדולדל לקבל טומאה.
בסוף הדף ראינו את שיטת רבי יוחנן שדייקנו אותה מהתשובה של רבי יוחנן לסתירה לכאורה בדעת רבי מאיר, ורבי יוחנן אמר שדווקא בתרומה רבי מאיר החליף את שיטתו, שהוא מיקל בתרומה ומצריך שקטן אוחז בגדול ועולה עמו, אחרת הוא לא נפסל איתו.
- הגמרא שואלת אולי רבי מאיר מקל דווקא בטבול יום שטומאתו היא רק דרבנן, ומחמיר בשאר טומאות, אבל הוא לא משנה את שיטתו העקרונית;
לכן הגמרא משנה את הניסוח של דברי רבי יוחנן, שלא משנים את ההוכחה העקרונית שלו בדעת רבי מאיר: שלפי דעת רבי, שמצאנו בברייתא שהוא לא מחלק בין טבול יום לשאר טומאות, מוכרחים לומר שבמסכת טבול יום רבי מאיר שינה משיטתו הרגילה (מוחלפת השיטה). (ובאופן עקרוני יכול להיות שרבי מאיר כן מיקל דווקא בטבול יום שטומאתו דרבנן, אבל זה לא משנה את דעתו בשאר הטומאות).
- הגמרא מביאה ארבעה ביאורים נוספים למחלוקת רבי מאיר ורבי שמעון:
 - רבא אומר שכולם מודים שבאופן עקרוני בהמה נעשית יד לאבר, אבל רבי מאיר סובר שיש "יד" להכשר משקים כמו שיש יד לטומאה; ורבי שמעון סובר שאין יד להכשר אלא לטומאה בלבד.
 - רב פפא אומר שהמחלוקת היא, האם הכשר שקדם למחשבת אוכל מועיל לאחר שהחפץ הפך לאוכל. רבי מאיר סובר כדעת רבי עקיבא המקורית, שחלב בכפרים שלא רגילים לאכול שם חלב, שהוכשר בשחיטה לא צריך הכשר שני לאחר שחשב עליו לאוכל; ורבי שמעון סובר כחזרתו של רבי עקיבא כמו בעולשין לבהמה, שהכשר שקדם למחשבה לא מועיל.
 - רב אחא בריה דרב איקא אומר שלדעת כולם אין יד להכשר, ומדובר שהדם ניתז ישירות על האבר ונתקנח בין שחיטת הקנה לשחיטת הוושט. רבי מאיר סובר שישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף וזה נחשב דם שחיטה המכשיר; ורבי שמעון סובר שאינה לשחיטה אלא בסוף, והדם הראשון נחשב כדם מכה ולא דם חללים והוא לא מכשיר.
 - רב אשי אומר שלדעת רבי שמעון השחיטה מכשירה ולא הדם, שמתוך שהיא עושה את הבשר ראוי לאכילה, היא זו שמקנה לו שם של אוכל גם לעניין טומאה, ולכן אבר מדולדל שהשחיטה לא מתירה אותו באכילה – לא מוכשר על ידה; ורבי מאיר סובר שדם השחיטה הוא שמכשיר כמשקה, ולא השחיטה.

האיורים במסכת חולין, לקוחים מהספר 'שיחת חולין' באישור הרב אמיתי בן דוד שליט"א.
2. האם בהמה חיה יכולה להיות 'יד' להעביר טומאה?

דיני "יד" בדבר טהור

האמוראים הסתפקו בעניין מחלוקת **רבי מאיר ורבי שמעון**, במקרים שבהם חלק אחד טהור או מחובר, האם הוא נעשה "יד" ובית אחיזה להכניס ולהוציא טומאה לחלק האחר, וכל הבעיות נשארו בתיקו:

1. **רבה** שהסביר את המחלוקת בשאלה האם בהמה נעשית יד לאיבר, שאל לגבי בהמה חיה שלא מקבלת טומאה, האם היא נעשית "יד" לאבר המדולדל שבה להביא עליו טומאה, כשהוא כבר מוכשר על ידי מים לקבלת טומאה?
 2. **אביי** הסתפק לגבי קישות שנטועה בעציץ לא נקוב, שנחשבת תלושה ומקבלת טומאה, והנוף שלה יצא החוצה ויונק מהאדמה שהוא טהור, שלרבי שמעון מה שבתוך העציץ טמא ומה שבחוץ טהור – האם הנוף הטהור שבחוץ נעשה "יד" לחלק הטמא שבפנים?
 3. **רבי ירמיה** הסתפק לגבי המשתחוה לחצי דלעת לשם עבודה זרה, ונאסרה בהנאה אבל לא טמאה, ולא ראוייה לאכילה ולכן לרבי שמעון לא מקבלת טומאת אוכלים – האם החצי האסור של הדלעת נעשה "יד" לחצי המותר להעביר טומאת אוכלים? (ולפי רש"י בלישנא אחרינא: האם החצי המותר נעשה יד להוציא טומאת עבודה זרה עצמה).
 4. **רב פפא** הסתפק לגבי ענף תאנה שנשבר ומעורה בקליפה שלדעת **חכמים** יכול להיות והוא טהור, וממנו נשבר ענף שלא יכול להיות והוא נחשב תלוש – האם הענף החי נעשה "יד" לענף התלוש?
 5. **רבי זירא** הסתפק לגבי אבן משותפת לקיר של שני בתים, מנוגעת בצרעת שהיא מטמאת באהל, ובנתיצת הבית נוהגת רק בחלק שבבית המנוגע – האם החלק הטהור שבבית השכן נעשה "יד" להכניס טומאה לבית חברו? וכאמור כל השאלות נותרו בתיקו.
3. עומרי חתך בשר מבהמה חיה, האם הבשר מטמא כנבלה?

אבר מן החי מול אבר מן הנבלה

- המשנה אמר שכשהבהמה מתה, האבר המדולדל כאילו נפל קודם, והוא מטמא כאבר מן החי אבל לא כנבלה, והגמרא שואלת מה ההבדל ביניהם, והגמרא אומרת שההבדל הוא שאם בשר פרש מאבר מן החי – טהור, כי בשר הפורש מן החי לא מטמא; אבל בשר שפרש מאבר נבלה – מטמא כנבלה בכזית.
- הגמרא מבררת את המקור לכך שאבר מן החי מטמא מהפסוק "וְכִי יָמוּת מִן הַבְּהֵמָה" – הגמרא מקשה שהפסוק כבר נדרש ללמד שטרפה שנשחטה שלא מטמאת כנבלה; הגמרא מתרצת שאילו הפסוק נצרך רק לטרפה היה כתוב "מבהמה", וממה שנאמר "מן הבהמה" נלמדו שתי הדרשות טרפה שנשחטה, ואבר מן החי.
- הגמרא מביאה מחלוקת תנאים, מדוע בשר שפרש מן החי לא מטמא כנבלה?
- **רבי יוסי הגלילי** אומר שזה נלמד מ"וְכִי יָמוּת" – מה מיתה שלא עושה חליפין כי אין הדבר חוזר לקדמותו, זה כולל גם אבר שאין אחר צומח במקומו; אבל בשר שנחתך, בשר אחר צומח ועולה תחתיו, ולכן הוא לא מטמא כנבלה.
- **רבי עקיבא**: לומד מהמילה "בהמה" – דבר שיש בו גידים ועצמות.

האיורים במסכת חולין, לקוחים מהספר 'שיחת חולין' באישור הרב אמיתי בן דוד שליט"א

▪ **רבי:** לומד מ"בהמה" – דבר שיש בו בשר, גידים ועצמות.

○ הנפקא מינה בין התנאים היא:

▪ בין **רבי** ל**רבי עקיבא**: הארכובה התחתונה (פרק הרגל התחתון) שיש בה גידים ועצמות ללא בשר – נחשבת איבר ומטמאת ל**רבי עקיבא**, ולא מטמאת ל**רבי**.

▪ בין **רבי עקיבא** ל**רבי יוסי הגלילי**: כליה וניב שפתיים שאין בהם עצם, אבל לא צומחים מחדש – ל**רבי יוסי הגלילי** מטמאים, ול**רבי עקיבא** לא.

○ לגבי בשר שפורש מן השרצים יש ברייתא מקבילה שדורשת את אותן שלושת הדעות מהפסוק "בְּמוֹתָם" – כמו מיתה שלא עושה חליפין, ו"שרץ" שיש בו גידים ועצמות.

▪ והגמרא מסבירה למה צריך את שני הלימודים כי לכל אחד מהם יש צד חמור. כי אילו היינו לומדים רק בבהמה, היינו אומרים שבשר שרץ שפרש מחיים כן יטמא כי שיעור טומאתו חמור יותר (בכעדשה); ואילו נלמד רק בשרץ, היינו אומרים שבבהמה בשר שפרש מחיים כן יטמא, כי טומאתה חמורה שהיא מטמאה במשא. לכן הוצרכו שני הלימודים.

4. נריה חתך בשר מתוך אבר שנחתך מהחי, האם הבשר הזה צריך הכשר לקבל טומאה?

חיתוך בשר מאבר מן החי

○ הבריייתא אומרת שהחיתוך בשר מאבר מן החי:

▪ אם חתכו ואחר כך חישב עליו למאכל גוי – טהור, כי בשר שפרש טהור מטומאה חמורה, ולא נגע בטומאה לאחר שנעשה אוכל.

▪ אבל אם קודם חישב עליו ואחר כך חתכו – טמא, מפני שכבר בעודו מחובר לאבר חלה עליו טומאה חמורה מחמת האבר המטמא, וכשמקבלים טומאה חמורה לא צריך הכשר לטומאת אוכלים (מאירי); וכשחתכו הוא נטמא מהאיבר ומסתלקת הטומאה החמורה אבל נשארת טומאת האוכלים.

▪ **רבי אסי הקשה** ל**רבי זירא**: בחישב עליו ואח"כ חתכו, איך הוא קיבל טומאה מהאיבר, הרי מקום החיתוך הוא מקום מכוסה, וטומאת בית הסתרים לא מטמאת!

▪ **רבי אבא בר ממל תירץ**: שהבריייתא היא כדעת **רבי מאיר** שראינו בדף עב לעיל, שסובר שטומאת בית הסתרים מטמאת.

ובירור השיטה הזו ממשיך בדף הבא.